

Правова система Київської Русі другої половини IX-XIII ст.

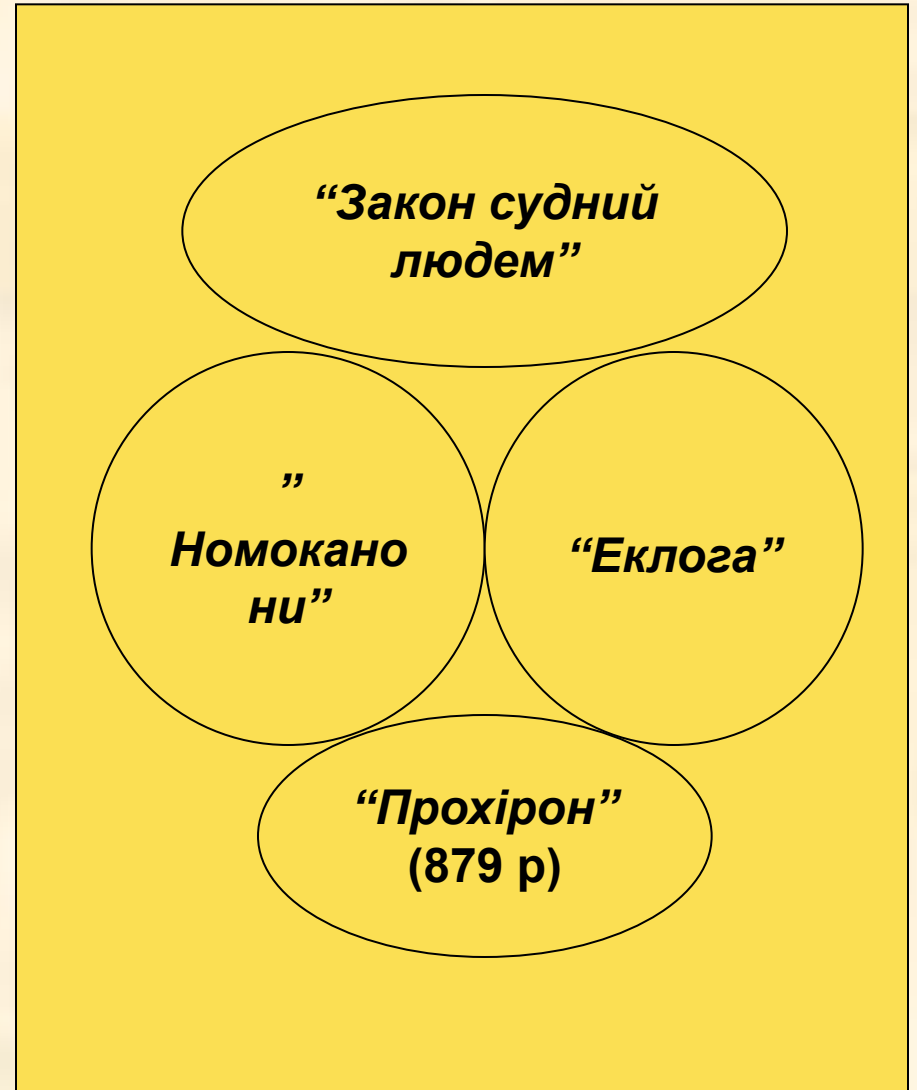
План:

- **1. Джерела права:**
 - а) пам`ятки іноземного походження;
 - б) місцеві джерела права.
- **2. Кримінальне право:**
 - а) види злочинів;
 - б) система покарань.
- **3. Цивільне право:**
 - а) право власності;
 - б) зобов'язальне право;
 - в) спадкове право
- **4. Шлюбно-сімейне право.**

Джерела права.

**Пам`ятки
іноземного
походження джерел
права ►**

Місцеві джерела права

- Ними в Київській Русі були як звичай, так і закон. Найдавнішим джерелом права будь-якого народу, у тому числі й українського, був звичай. У IX ст. він набув значення неписаної правової норми. У цей час звичаєве право позначалося такими староруськими термінами як “правда”, “покон”, “закон”. Неписане звичаєве право знайшло своє місце у перших актах князівського законодавства, які скоріше фіксували звичаєві норми, ніж створювали нові.

“Устав і закон руський”

**договір князя з
народом**

міжкнязівські договори

**договори Русі з
Візантією 911, 945, 971
років.**

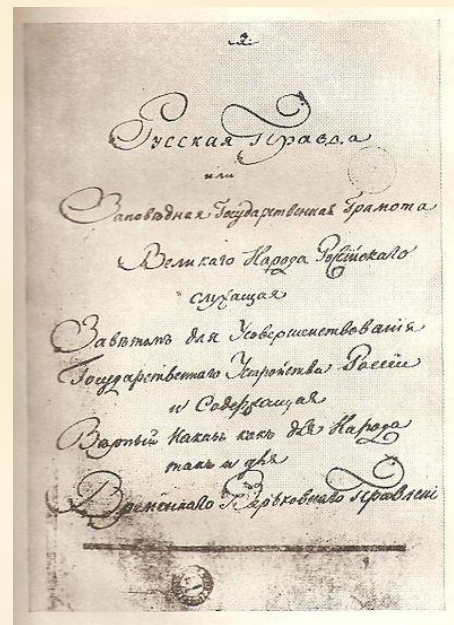
устава

Найвідомішим джерелом цього періоду є безумовно Руська Правда

Оригінал “Руської правди” не зберігся. Її текст вдалося відтворити по 106 списках, що збереглися у Кормчих книгах та інших юридичних збірниках. Списки – це тексти “Руської правди”, переписані, вірогідно, місцевою адміністрацією, судьями, один в одного. Їх цікавив насамперед зміст постанов, а не форма їх викладу. У залежності від часу написання, обсягу та авторства дослідники поділяють “Руську правду” на три редакції:

1. **Найдавніша або “Коротка Правда”**
2. **“Розширена правда”**
3. **“Скорочена правда”**

Перша Редакція (приклад)

Руська Правда

Коротка
Правда

Правда Ярослава

.г 1016
ст.1-18

Правда Ярославичів

1072 г.
ст.19-41

**Правда Ярослава и
Ярославичів**

ст.1-52

**Устав
Володимира
Мономаха**

ст.53-121

Розширена
Правда
поч. XII в.

Божий суд ?

Захист майна жителів Русі , особливо власності князів

Віра - штраф за
злочин

Вєрв – громада

Ізгої - вигнані з
громади

послухи -
свідки

и роу емъ свои . и иероу но . бгомъ свои . и во логомъ
 ꙗко емъ бгомъ . ноу пверднша миръ

и рѣ вѣмъ . и щипста роу ма во ло чн птв роу . а слово емъ

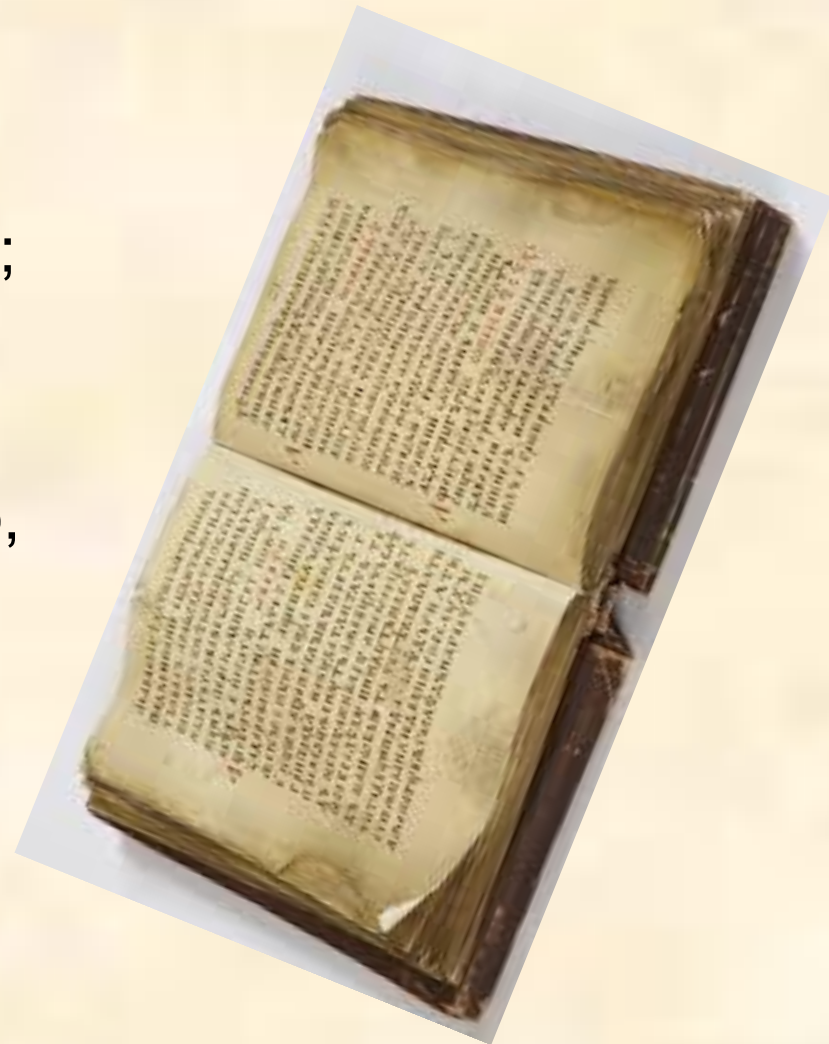
– **“Правда Ярослава”**, час укладення якої відносять до періоду князювання Ярослава Мудрого (перша пол. XI ст.).

– **“Правда Ярославичів”**. Укладена трьома синами Ярослава Мудрого і ухвалена на одному із князівських з’їздів в період між 1054 і 1073 роками.

– **“Покон вірний”** (ст.42). Виданий у 30-х роках XI ст. Стосується надходжень від штрафів, накладених за протиправні діяння, а також винагород князівським слугам;

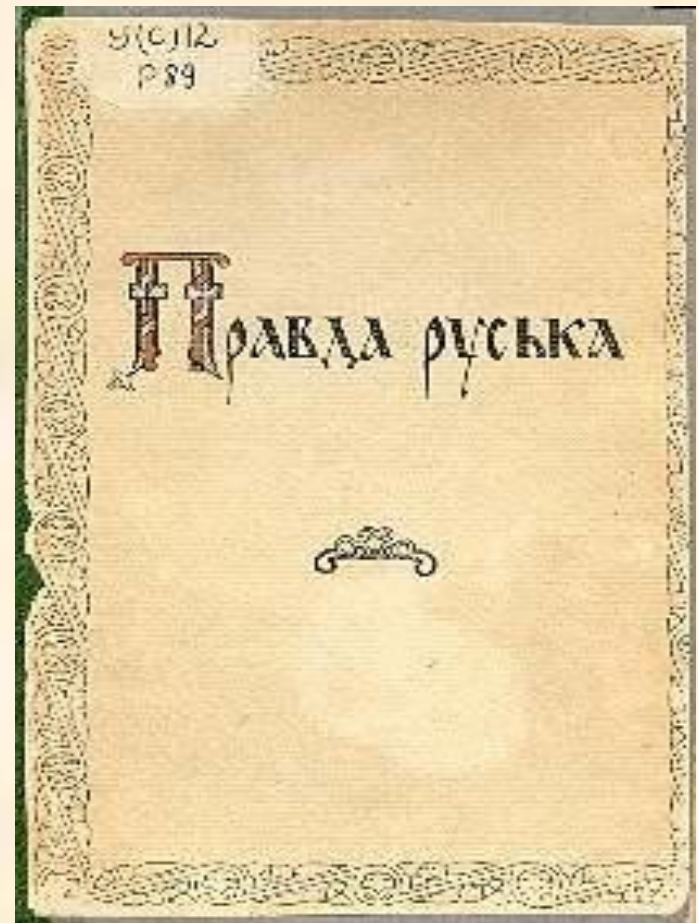

- **“Суд Ярослава Володимировича. Правда Руська”**, що включає в себе 52 статті – більшість норм “Короткої правди”, доповненої внуками і наступниками Ярослава Мудрого новими юридичними нормами зі сфери цивільного, кримінального, кримінально-процесуального права;
- **“Устав великого князя Володимира Всеволодовича Мономаха”**, що включає в себе статті з 53 до 121. Окрім цивільного, кримінального, процесуального права Устав регулював шлюбно-сімейні відносини, питання спадщини, опікунства та інші галузі права. Кожній статті “Короткої правди” відповідає одна чи кілька статей Статуту, зокрема, і “Розширеної правди”, загалом;

“СКОРОЧЕНА ПРАВДА”

- **“Скорочена правда”** створена шляхом вилучення низки статей із **“Розширеної правди”**. Більшість науковців відносить її появу до XV чи навіть XVII ст. Збереглася лише у двох списках.

“Руська правда” визнавала наступні види злочинів:

злочини проти життя.

*нанесення тілесних
пошкоджень*

злочини проти здоров’я

злочини проти честі

злочини проти особистої свободи

– **злочини проти життя.** Найтяжчим серед них вважалося вбивство. Навмисне вбивство називалося “душогубством”. За здійснення вбивства в розбої передбачалося найсуворіше покарання

– потік і пограбування (вигнання із общини та конфіскація майна).

Виділялося вбивство, здійснене у “сваді” чи на “піру”, тобто під час сварки чи на банкеті;

– **нанесення тілесних пошкоджень.** За “Короткою правдою” злочином вважалося позбавлення особи життєво важливих органів, насамперед ноги, руки, ока, носа. Значний штраф у розмірі 20 гривень (полувіра) пояснювався тим, що потерпіла особа обмежувалася у правоздатності. Вона потрапляла під опіку церкви, де її спостигала так звана громадянська смерть;

– **злочини проти здоров’я.** До них відносилися нанесення ран та ушкоджень, побої. За їх здійснення передбачався штраф у розмірі три гривні;

– **злочини проти честі.** Йдеться про образу не словом, а фізичною дією. Цей вид злочину перекликається зі змістом злочину проти здоров’я, однак відповідальність передбачалася значно суворіша. Так, за удар невийнятим із піхов мечем, передбачалися санкції вчетверо суворіші, ніж за тяжку рану. Такі ж стягнення очікували того, хто вдарить іншого батоном, долонею чи зворотньою стороною меча або посягне на символ чоловічої гідності – бороду та вуса;

– **злочини проти особистої свободи** відомі “Руській правді” у двох видах: продаж напівзалежної людини в рабство і позбавлення волі за надуманими обвинуваченнями. Застосовувалося покарання як за образу честі: “А якщо зв’яжуть мужа без вини, то 12 гривень за сором”.

Система покарань за Руською Правдою

- *кровна помста;*
- *потік і пограбування;*
- *віра;*
- *продаж;*
- *урок;*
- *головщина*

система покарань церкви

епітимії

– **кровна помста**. “Коротка правда” визнавала можливість кровної помсти. Проте в разі відсутності месників чи небажання родичів потерпілого мстити встановлювалася грошова компенсація. Помста мала застосовуватися тільки при двох видах злочину: вбивстві та нанесенні тяжких ран і сильних побоїв.

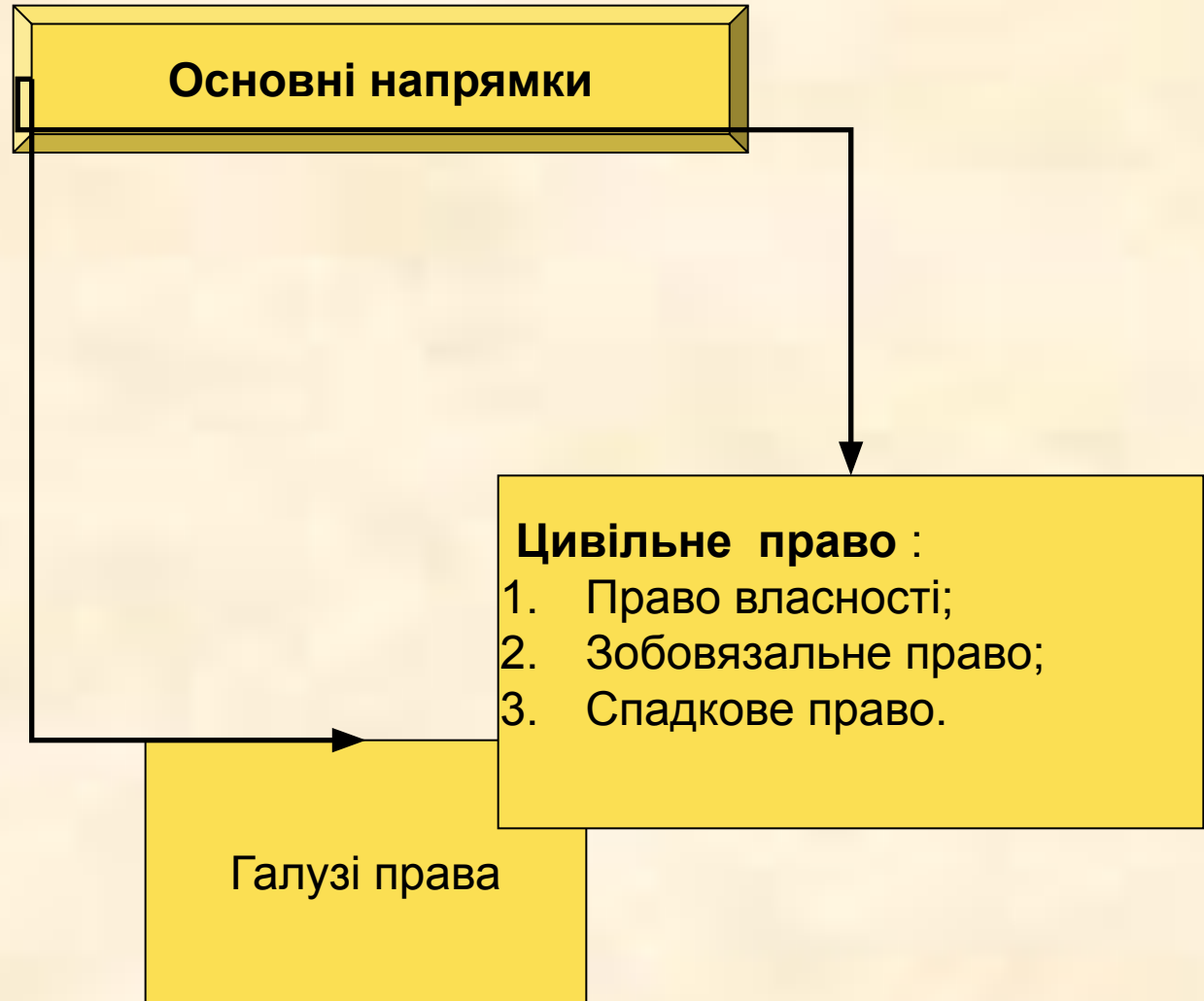
В другій половині XI ст. Ярославичі змінили систему кровної помсти в інтересах привілейованих верств суспільства. З цього часу “княжого мужа” огнищанина закон став захищати подвійною вірою (80 гривень). Збільшувалося покарання за вбивство князівських холопів. Згодом Ярославичі взагалі відмінили кровну помсту;

– **потік і пограбування** – найбільш суворе покарання, що передбачало вигнання злочинця із общини, перетворення членів його родини на рабів і в конфіскації належного йому майна. Застосовувався за три види злочину: вбивство в розбої, підпал будинку і присадибних будівель, повторне конокрадство;

– **віра** – грошове стягнення за вбивство у розмірі 40 гривень. Відомі і *подвійна віра* (80 гривень), коли з’являється право–привілей; *полувіра* (20) гривень за вбивство чи нанесення каліцтва жінці; *дика віра* – складчина членів общини. Вона виплачувалася у двох випадках – при ненавмисному вбивстві під час сварки чи на бенкеті та в разі відмови общини видати злочинця чи здійснювати заходи по його розшуку. Хто не міг виплатити стягнення, що йшли до князівської скарбниці, ставав рабом.

– **продаж** – штраф, що йшов до скарбниці князя у трьох розмірах, залежно від виду злочину: а) тяжкі злочини – 12 гривень; б) інші злочини – 3 гривні; в) малозначні – 60 кун;

Цивільне право

Право власності

В “Руській правді” відсутні спеціальні статті про земельну власність

земельна власність охоронялася посиленими санкціями

“Руська правда” відрізняла поняття “власність” від поняття “володіння”, оскільки нею визначався порядок відібрання речі, котра перебувала у володінні іншої особи. Пізніше йде мова про неправомірне володіння і ставиться вимога про необхідність передачі речі законному власникові.

Попри появу права–привілею з виданням “Правди Ярославичів”, власність представників різних верств населення закон захищав рівною мірою. Незалежно від соціального статусу власника, штраф за знищення йому належного знака власності був однаковим – 12 гривень. Це означало, насамперед, захист самого принципу власності, а не об’єкта і не особи, на майно якого посягав зловмисник.

Зобов'язальне право

- Зміцнення єдності країни і центральної влади
- Збутися сепаратизму окремих земель і складання загальноросійського самосвідомості
- Розвиток феодальних відносин
Зростання міжнародного престижу
- Розвиток культури (писемність, іконопис, фрески, кам'яне зодчество, школи ...)

Види
договорів

договір обміну

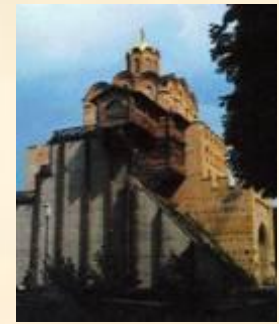
договір купівлі-продажу

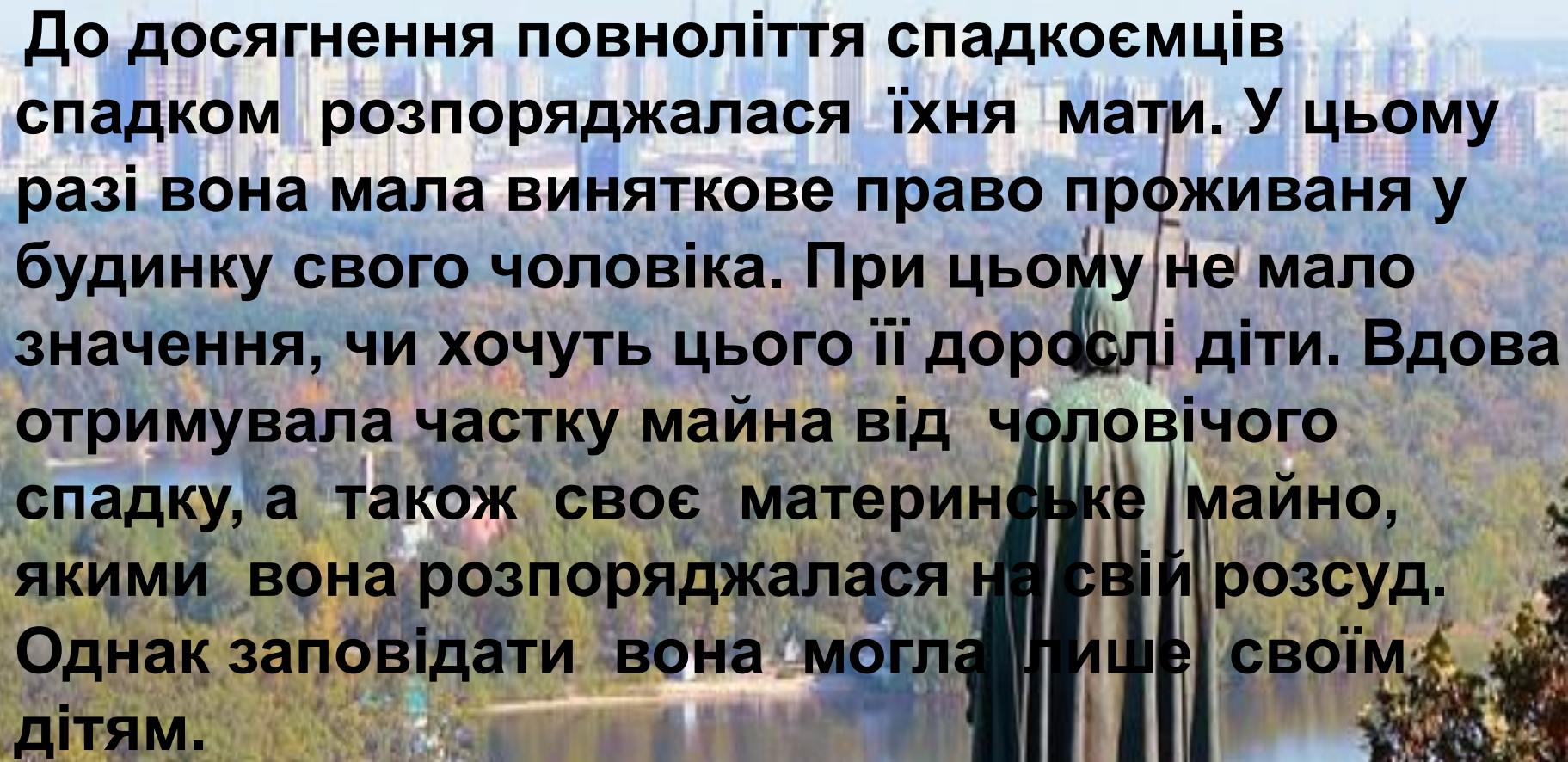
договір поклажі

купівля чи продаж
холопів

Спадкове право

- “Руська правда” знала успадкування як за законом, так і за заповітом. За законом родове майно могли успадковувати лише сини. Батьківський двір без розподілу переходив до молодшого сина. Дочки спадкоємцями не вважалися, оскільки могли виносити майно за межі роду. В разі відсутності у спадкодавця синів, його майно переходило до братів. Вони були зобов’язані забезпечити приданим дочок померлого, коли ті вступали до шлюбу.

A scenic view of a city with a river and a monument in the foreground. The monument is a tall, dark, cylindrical structure with a decorative top. The river is in the middle ground, and the city buildings are in the background. The text is overlaid on the image.

До досягнення повноліття спадкоємців спадком розпоряджалася їхня мати. У цьому разі вона мала виняткове право проживання у будинку свого чоловіка. При цьому не мало значення, чи хочуть цього її дорослі діти. Вдова отримувала частку майна від чоловічого спадку, а також своє материнське майно, якими вона розпоряджалася на свій розсуд. Однак заповідати вона могла лише своїм дітям.

У разі смерті матері-вдови без заповіту її частка майна діставалася тому з дітей, хто за нею доглядав. У разі поганого ставлення синів до матері, вона мала право своєю частку майна заповісти донці.

Шлюбно-сімейне право

Шлюб, як і розлучення монопольно здійснювалося церквою.

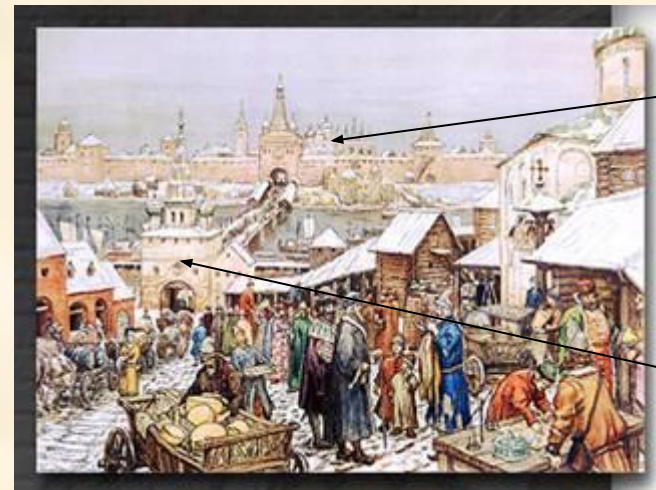
Шлюбний вік для нареченого наставав з 15 років, а для нареченої – з 13-літнього віку.

Більше двох разів Одружуватися не дозволялося.

Приводом для розлучення були в переважній більшості проступки дружини.

Заборонялось створювати подвійний шлюб

Розірванню шлюбу чинила опір церква

Софийская сторона (Кремль)

Торговая сторона (торг, вече)

А.М. Васнецов
Новгородский торг

Коротка

“Правда
Ярослава”
1015–1016 рр.

“Правда
Ярославичів”
1072 р.

Просторова

Статут
Ярослава
(кін. XI –
поч. XII ст.)

«Устав»
Володимира
Мономаха
1113 р.

Скорочена з
просторової

Види злочинів

- проти держави;
- проти релігії;
- проти майна;
- проти особи

Види покарань

- смертна кара;
- потік і пограбування;
- віра;
- продаж;
- відшкодування збитків

Дякую за увагу!!!)